

דעת ואמונה

מתורתו של הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

ערב שבת קודש פרשת וישלח • כסליו תשפ"א • גיליון מספר 3

יראת שמים – מהותה ועניינה

שיחה שנאמרה במוצאי שב"ק פרשת ויצא

שמעיד עליו הכתוב "אברהם אהבי" (ישעיהו מא, ח), ואם כן היה לו לומר עתה ידעתי כי אוהב אלוקים אתה.

ראיתי שביארו בזה, כי אכן באמת אהבת ה' שהיתה חדורה באברהם היא זו שכבשה את אהבתו לבנו, ומכאן אהבתו לבורא היה שיש ושמה לקיים את ציוויו, ולפיכך לכל אורך הדרך מאז שנצטווה על העקדה הזרז וציפה אליה, השכים בבוקר מוקדם וחבש את חמורו בעצמו, ולא שעיה לקולו של השטן אשר בא להטרידו ולהפריעו [כמבואר במדרשים]. ולפיכך אף מצינו שאמר יצחק שירה בדרכו לעקדה, ועל זה אמרו "יצחק ירנן" (הכתב והקבלה בראשית כב, ז).

אך כל זה הועיל לו רק עד רגע העקדה עצמו, כי כאשר היה צריך בפועל לעקוד את יצחק וליטול את הסכין לשוחטו, הרי שרגשות האהבה שטבע הבורא באב לבנו, מונעים באופן טבעי מהאב לעשות את המעשה הזה של שחיטת הבן, ומה שבכל זאת עשה כן אברהם ולא היסס אף לרגע, זה מכוח יראת שמים שהיתה בו, כי מי שהוא ירא את ה' בתכלית לא מעלה על דעתו אפשרות להמרות את פיו חלילה, הוא מבין שיש שכר לעושי רצונו ועונש לעוברי רצונו, ואם הבורא ית' ציווהו לעשות כן לא יתכן להימנע מכך.

לימדה אותנו התורה בפסוק זה – כי ירא אלוקים אתה, כי הדרך להילחם מול היצר היא ע"י יראת ה', ומי שאין בו יראת שמים לא יוכל להצליח במלחמה. על כן רחש ליבי דבר טוב, לעסוק בעניינים אלו של יראת שמים, ללמוד ולהבין את הסוגיא הזו.

שורש מצות היראה, מקורה ופרטי דיניה

ג. ראשית יש להתבונן בדיני המצוה, מהיכן נלמדה המצוה הזו של יראת שמים, ומה פרטיה וגדריה. הנה בספר החינוך (מצוה תלב) כתב כי מקור המצוה הוא מהפסוק "את ה' אלוקיך תירא" (דברים י, כ), וכתב שם "להיות יראת ה' על פניו תמיד לבלתי נחטא, כלומר שנירא ביאת עניו ולא יהיה לבבנו בלי מגור אליו כל היום". ביאור הדבר, כי מצוה זו מחייבת אותנו להעמיד נגד עינינו כל היום את יראת ה', לירא מביאת עונשו, ושלא יהיה אף רגע אחד שלא נפחד ממנו ית'.

בהמשך דבריו כתב שם החינוך מה הוא שורש המצוה, "נגלה לכל רואי השמש, כי השמירה הגדולה מן החטא הוא יראת עניו", היינו כי דבר ברור הוא שהשמירה הגדולה והמעולה ביותר להיזהר מן החטא, היא רק כאשר נעמיד לנגד עינינו את הפחד ממנו ית', ונבין שאם חלילה נמרה את פיו נקבל את עונשנו המגיע לנו על כך. וזהו הוא שורש המצוה שציוונו ה' לירא ממנו, כי עי"ז נימנע מלחטא.

ובפרטי דיני המצוה, יש ליתן לב להערה הטעונה ביאור בדבריו. כי הנה כתב החינוך כי זו מצוה שנוהגת כל היום, וכפי שהזכרנו, ועוד המשיך שם וכתב "ונוהגת בכל מקום ובכל זמן וכו', וזאת אחת מן המצוות התמידיות על האדם שלא יפסק חיובן מעל האדם לעולם אפילו רגע אחד", הרי לנו שזו מצוה עשה שאין לה זמן, ולכאורה לפי זה מי שהסיר מעל מחשבתו אף לרגע אחד את יראת ה', הרי שהוא מבטל בזה מצוה עשה מן התורה.

המלחמה ביצה"ר באמצעות תורה ויראת שמים

א. "צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו" (תהילים לו, לב), הירשע האמור כאן הוא היצר הרע (כמבואר בסוכה נב, ב), אשר אורב לו לצדיק ומבקש להכשילו ולטורדו משני עולמות, להחטיאו ולהסיתו מדרך הישר. והאדם נמצא בכל מהלך חייו במלחמה ארוכה ומתמשכת כנגדו, להכניעו ולגבור עליו, ועלינו לטכס עצות ותחבולות כיצד נוכל לו.

והנה, כאשר יוצא האדם למלחמה אל מול אויבו, נזקק הוא לשני דברים בכדי לנצח, הראשון – שיהיה גיבור, והשני – שיהיו ברשותו כלי זיין להשתמש בהם כנגד האויב. שני חלקים אלו הכרחיים עבורו בכדי להגיע לניצחון, ולא יהיה די לו באחד מהם. שהרי אם גיבור הוא וייצא לקרב ללא אמצעי לחימה, לא תועיל לו גבורתו כאשר יעמוד במלחמה ויצטרך להתמודד אל מול חיציו של האויב. ומאידך אם יש לו כלי זיין אך אין כוחו במונתיו להשתמש בהם, אלו לא יביאו לו כל תועלת.

כן הוא הדבר אף במלחמת היצר, אנו צריכים לבוא כנגדו עם שני דברים: תורה ויראת שמים. התורה היא אמצעי הלחימה כנגד היצר, היא מלמדת אותנו את האסור והמותר, מורה לנו את הדרך הישרה בכל דבר וענין. והיראה היא שנותנת לאדם את הגבורה להתמודד כנגד היצר, מעצימה את יכולותיו לנצחו ולהכניעו, לפי שכאשר יראת ה' עומדת לנגד עיניו, ירחיק עצמו מהחטא ויוכל להכניע כל ניסיון שימיט עליו היצר.

ואף במלחמה זו אין די באחד מהתנאים, לפי שאף מי שהוא תלמיד חכם ויודע את כל התורה כולה, הן אמנם יש לו את כלי הזיין להילחם כנגד היצר, אך אם אין בו יראת שמים הרי שאין לו את הכוח והגבורה להילחם כנגדו. ואם יש בו יראת שמים אך אינו יודע את התורה, אמנם יש לו את הכוח להתמודד מול היצר, אך כיצד יוכל לנצחו אם אינו יודע מה מתירה התורה ומה אוסרת, מה היא ההנהגה הראויה ומה להיפך.

וכדברים האלו מפורש באבות דרבי נתן (פכ"ב), "אמרו לפני רבן יוחנן בן זכאי חכם וירא חטא מהו. אמר להם הרי זה אומן וכלי אומנותו בידו. חכם ואין ירא חטא מהו. אמר להם הרי זה אומן וכלי אומנותו בידו. ירא חטא ואין חכם מהו. אמר להם אין זה אומן אבל כלי אומנותו בידו", הרי שצריכים אנו להגיע לשני החלקים – חכם וירא חטא, ואז משתלבים שני הכוחות יחד לנצח במלחמת היצר.

כבש אברהם אבינו את רחמיו – מכוח היראה שהיתה בו

ב. אחד הניסיונות הקשים שעמד בהם אברהם אבינו הוא ניסיון העקדה, אשר כבש את רחמיו על בנו אהובו והעלה אותו על גבי המזבח להקריבו עולה לה', כפי אשר ציווהו. והנה לאחר המעשה הנשגב הזה, התגלה אליו מלאך ה' ואמר לו "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה ולא חשכת את בנך את יחידיך ממני" (בראשית כב, יב), כי במעשה המופלא שעשה מתגלית יראת ה' המפעמת בקרבנו.

ויש לשאול, הלוא לכאורה מעשה העקדה מבטא אהבת ה' יותר ממה שהוא מוכיח על יראת ה', פעולה זו שעקד את בנו ונטל את הסכין לשוחטו מוכיחה כי אהבתו לבורא חזקה מהאהבה שאהב את בנו, וכפי

מעשי בני האדם, וכמאמר הכתוב "כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ" (דברי הימים ב טז, ט), ולהאמין שנותן הוא גמול על מעשיהם של בני האדם, שכר טוב לעושי רצונו וחיליה להיפך לעוברי רצונו, וכדכתיב "גדול העצה ורב העלילה אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו" (ירמיהו לב, יט).

וזהו שאנו אומרים בברכת ק"ש דשחרית "ברום עולם מושבך, ומשפטך וצדקתך עד אפסי ארץ", יושב הוא ה' בשמים אך מביט אל כל מעשי בני האדם בעולם כולו, 'משפטך' לעוברי רצונו ו'צדקתך' לעושי רצונו. וזהו המכוון בפסוק "ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה" (תהילים קג, יט).

כאשר נאמין בשלשה אלו, בהימצאותו בעולם, בהשגחתו עלינו ובשכר ועונש, או אז נוכל להחזיר אל ליבנו את יראת ה', ויראת ה' תהיה תמיד על פנינו. וזהו שכתב הרמב"ם "להאמין יראתו", היינו להאמין בעונש העשוי לבוא עלינו אם נחטא חלילה, וזו היא יראת ה'.

ז. בהמשך דבריו כתב הרמב"ם שם "ולא נהיה ככופרים ההולכים בקרי, אבל נירא ביאת עונשו בכל עת", ודבר זה טעון הבנה, כי לכאורה כאן מדבר על ענין האמונה, שלא נהגה בכפירה לחשוב שהכל מקרה הוא, ומה ענינו ליראת ה'.

אכן להמבואר הרי דבריו ברורים בתכלית, כי יסוד היראה הוא להאמין בשכר ועונש, ומי שאינו מאמין שמעשיו של האדם הם המביאים עליו את המאורעות שפוקדות אותו, הרי שהסתכלותו על כל העולם היא שהכל נעשה במקרה ללא ידי מכוונת, ולא ישכיל להבין כי הבורא ית' הוא ריבון כל המעשים, ואין דבר בעולם שבא במקרה ללא סיבה.

כאשר אנו שומעים על סערות עזות שפוקדות ערים שלמות ברחבי העולם, ניתן להיווכח כי ישנם רבים שאינם מודעושים מכך, והסיבה היא כי הם סבורים שיד המקרה פקדה את אותו מקום והמיטה עליו את האסון הזה, וממילא אין להם מה לפחד, כי מפני מה לחשוש שמה תפגע יד המקרה גם כאן. אך מי שמבין שהקב"ה הוא שהביא את הדבר הזה, והוא הרי יודע שאותו בורא שנמצא שם נמצא גם אתנו כאן, הרי לבטח תימלא נפשו ביראת ה', כי מבין הוא שכשם שמעשיהם של בני האדם הביאו עליהם אסון במקום פלוני, כן יכולים מעשינו להביא עליו אסון חלילה במקומו. וכדבריהם ז"ל (יבמות סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, דכתיב "הכרתי גוים נשמו פינותם החרבתי חוצותם", וכתב "אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר" (צפניה ג, ו-ז), היינו שכל המאורעות הם בכדי שנפנים את האמירה הזועקת מהם, וזה יתקיים רק אם נבין שלא יד המקרה הביאה אותם אלא הקב"ה מדבר אלינו באמצעות המאורעות הללו.

ויסוד זה מלמדנו הרמב"ם "שציוונו להאמין יראתו יתעלה ולפחד ממנו, ולא נהיה ככופרים ההולכים בקרי, אבל נירא ביאת עונשו בכל עת", היינו כאשר נאמין בהימצאותו ית', ונאמין שהוא נותן גמול על כל מעשי בני האדם ונירא ממנו, אז נביט על העולם שלא כמבטם של הכופרים הסבורים כי הכל מתנהל עפ"י מקרה בעלמא, ונבין כי הכל מאת ה' הוא, וממילא נירא מפניו שלא יבוא עלינו עונשו.

ובלשונו שכתב "נירא ביאת עונשו בכל עת" נראה שנקט כדעת רבינו יונה, שביטול העשה הוא בכל רגע שיסיר האדם את יראת ה' נגד עינו, ולא כדברי החינוך שרק אם יעבור עבירה יבטל בזה את העשה.

ח. על פי הדברים הללו נוכל להבין ענין נוסף, והוא מה שתמהו מפרשי הרמב"ם על דבריו שכתב כאן כי היראה היא שינירא ביאת עונשו בכל עת, והיינו יראת העונש. ואילו ביד החוקה (פ"ב מהל' יסודי התורה ה"ב) כתב "והיאך היא הדרך לאהבתו ויראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים הגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול, כמו שאמר דוד 'צמאה נפשי לאלקים לקל חי', וכשמחשב בדברים האלו עצמן מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, ויודע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה מעוטה לפני תמים דעות". וכדברים אלו נראה כי מצות היראה היא לירא ממנו מחמת עוצם גדלו ורוממותו, וזו הנקראת יראת הרוממות, ולכאורה דבריו סותרים אלו את אלו.

אך האמת היא כי אין כאן סתירה כל עיקר, כי באמת היראה האמורה היא לירא את ה' ולפחד מביאת העונש, אך הדרך להגיע לכך הלוא היא ע"י שנאמין בכל לבנו שהבורא ית' מצוי והוא משגיח על כל מעשינו, ומשלים גמול עליהם, ולפיכך כתב הרמב"ם שכאשר יתבונן האדם בבריאה, ויבחין בשפלות דרכיו ומיעוט ערכו אל מול עוצם גדולתה של הבריאה, או אז יחדיר אל לבו את יראת ה'.

אך מיד לאחר מכן כתב לא כן, וזה לשונו "ומי שבא דבר עברה לידו חיוב להעיר רוחו ולתת אל לבו באותו הפרק שה' ברוך הוא משגיח בכל מעשה בני אדם וישיב להם נקם כפי רוע המעשה, והעובר על זה ולא שת לבו בכך באותן שעות, ביטל עשה זה, שזו היא שעת קיום עשה זה בכיוון. ואולם כל מי האדם וכל עתותיו בכלל המצוה לעמוד זריו וזכר עליה". הרי שרק אם יזדמן לאדם דבר עבירה, והוא לא העמיד את יראת ה' לנגד עיניו להימלט ממנה, אלא עבר את העבירה ולא שת ליבו ליראה את ה', רק אז יבטל את העשה. ודבר זה טעון הבנה, כי מאחר והמצוה נוהגת בכל זמן, אם כן אף אם לא יעבור עבירה אלא רק יסיר מחשבתו מיראת ה', גם אז יש לו להיחשב כמבטל עשה.

ונראה הביאור, כי באמת פשוטו של מקרא מורה שלא להמרות את פי ה', וכפי שנאמר "את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד", היינו שתירא ממנו וממילא תעבוד אותו ולא תעבור על דבריו, ועל זה נאמר עיקר החיוב [ומדויק כן ברש"י שם שכתב "את ה' אלוקיך תירא – ותעבוד לו", היינו שזה הוא תוכן המצוה, שנירא ממנו ומכח זה נעבוד אותו]. ואמנם נכלל בזה גם שתהיה יראת ה' על פניו כל היום, ועל כן יש מצווה שלא יסיר מחשבתו מן היראה אף לא לרגע, והיא מצוה קיומית אשר בביטולה אין משום 'ביטול עשה', אך החיוב הנאמר בפסוק זה הוא לירא את ה' ולקיים מצוותיו, ולפיכך רק אם יעשה דבר עבירה או אז יבטל את העשה.

ד. אכן מדברי רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג, טו) יש לנו להוכיח לא כן, ולדבריו יתבאר כי מי שהסיר את יראת ה' מליבו, אף אם לא עבר עבירה כל שהיא, בעצם העובדה שבאותו רגע לא היה ירא את ה' כבר ביטל עשה מן התורה.

כי הנה כתב שם שיש אנשים הטועים וחושבים שרק מי שעובר עבירה מקבל על כך עונש, אך מי שנוהר מעבירות אלא שבמקביל הוא גם לא מקיים מצוות, הוא לא יענש על אי קיום המצוות. והוכיח שם מכמה מקומות שטעות בידם, ואחת מהראיות שהביא שם היא: "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה' ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה לכן הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא" (ישעיה כט, יג-יד).

ביאור דבריו, כי במקרא זה של 'ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה' נאמר תביעה על חסרון ביראת שמים, על כך שלא שתו ליבם להתבונן תמיד ביראת ה', וכפי שחידד מו"ר המשגיח הגר"ל לוינשטיין זצ"ל, שהיראת שמים בעצמה היתה בצורה של 'מלומדה', היינו שהתרגלו לירא את ה', אך לא התבוננו בכך ולא היתה זו יראה אמיתית, ועל זה נתבעו ונענשו 'הנני יוסיף להפליא את העם הזה הפלא ופלא', ומה הוכיח רבינו יונה כי אף על ביטול עשה נענשים.

למדנו מדבריו, כי בכל עת ושעה כאשר יסיר האדם את יראת ה' מעל ליבו, ולא יערוך מחשבות להתבונן ביראת ה', מיד ביטל עשה, ודלא כדברי החינוך שביטול העשה הוא רק אם יעשה דבר עבירה.

מערכות ביראת שמים

ה. לימוד נוסף יש לנו ללמוד מדבריו של רבינו יונה, וכפי שמעתי מפיו של הגאון הצדיק רבי אליהו לופיין זצ"ל כאשר למדתי בישיבת פוניבז'. היה זה בחודש אלול, והוא הזדמן לישיבה בכדי לשוחח בלימוד עם רה"י מו"ר הגרא"מ שך זצ"ל, כאשר ראה אותו המשגיח הגר"ל לוינשטיין זצ"ל ביקש ממנו לומר דברי חיזוק בישיבה, והוא נענה לבקשתו.

בקולו חוצב הלהבות נעמד על גבי הבימה וזעק את דברי רבינו יונה הנזכרים, ואמר: שימו ליבכם אל לשונו "ונאמר על האנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה'", מה הכוונה 'עורכים מחשבות'? לא די בלימוד המוסר בלבד, אלא צריך לערוך מערכות, ענין מערכתיו העמוקות של הגרע"א, כך צריכים אנו להעמיק ולהתבונן בסוגיא זו של יראת שמים.

'עורכים מערכות' היינו ללמוד היטב את חובת היראה, להתבונן בכך שהיצר הרע מחפש לטורדנו מן העולם, לחשב מחשבות ותחבולות כיצד נוכל לנצחו במלחמה, ועצם העיסוק בזה הוא קיום מצוות 'את ה' אלוקיך תירא'.

היראה באה מכוח האמונה

ו. ויש להעמיק עוד בענין זה, הנה הרמב"ם (בסנה"מ, מצות עשה ד) הביא ג"כ מצוה זו של יראת שמים, וזה לשונו: "והמצוה הרביעית היא שציוונו להאמין יראתו יתעלה". ויש לנו להתבונן בפירוש התיבות, מה היא הכוונה 'להאמין יראתו', הרי האמונה והיראה לכאורה שני חלקים נפרדים הם, וכיצד ניתן להאמין ביראה.

ביאור הענין, כי יראת ה' צריכה היא להיות מבוססת על כמה עיקרים, ראשית, להאמין במציאות ה', ולהאמין שהוא משגיח ורואה את כל

המושגיה הגר"י לוווינשטיין וצ"ל כי הצלת נח בתיבה לא היתה על פי דרכי הטבע, וכי נסבור שיש בכוח התיבה להציל מפני מי המבול? הלוא התיבה לא היתה עשויה אלא מכמה עצים, וגודלה לא היה גדול כל כך [כמאה ושמונים מטר אורך], ואיך יתכן שיהיה בכוחה למנוע את המבול השופף שבחזון מלחזור פנימה, ואיך לא הפכו המים את התיבה על כל יושביה. אך באמת לא היתה זו הצלה טבעית, כי אם בנס ארע הדבר, ללמדך שכל המבול הגיע בעבור המעשים הרעים שעשו, ומי שלא מגיע לו העונש – יניצל ממנו.

וכן מאריכה התורה לספר את כל מעשי דור הפלגה, חטאם ועונשם. ולאחר מכן את מעשי אנשי סדום ועמורה, וכיצד קיבלו את עונשם המר, כשהפך ה' את כל הערים האלו על כל יושביהם, והמטיר עליהם אש וגופרית, כמאמר הכתוב "גפרית ומלח שרפה כל ארצה לא תורע ולא תצמיח כמהפכת סדום ועמורה אדמה וצבויים אשר הפך ה' באפו ובחמתו" (דברים כט, כב), כמה מיתות משונות התקיימו בהם ביושבי סדום, שריפה באש ובגפרית, סקילה במהפכת הערים, וכל זה בא להם מחמת חטאייהם שעשו.

מה באה התורה ללמד אותנו בכל המאורעות הללו, וכי סיפורים בעלמא יש כאן? הלוא לימוד מוסר הוא, שנבין עד כמה גדול עונשם של עבירות ומעשים רעים. כל העובדות הללו באו ללמד אותנו שיעור ב'שכר ועונש'. ועתה נישא קל וחומר בעצמנו, אם את מידת החסד רמזה תורה בשני פסוקים קצרים, ומזה התפעל רבי שמלאי ואמר 'תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים', מוסר השכל זה של שכר ועונש, שהקדישה עבורו התורה פרשות שלמות, על אחת כמה וכמה יש לנו להתבונן בזה ולהפנים הענין אל ליבנו.

י. נמצאו למדים, כי מצות יראת ה' מחייבת אותנו להיות חדורים בפחד ממנו ית' ומביאת עונשו, ולא להסיר דעתנו ומחשבתנו מן היראה אף לא לרגע. ואף לדעת החינוך שאין ביטול עשה רק אם יעבור עבירה, אך גם הוא כתב כי המצוה נוהגת שכל זמן ובכל שעה, שלא יהיה אגע אחד שלא יפחד ממנו ית'.

והיראה האמורה היא לפחד מביאת עונשו על מעשינו, וכדברי רבינו יונה (שערי תשובה שער א, י) "יבין לבבו כי רע ומר עזבו את ה', וישיב אל לבו כי יש עונש ונקם ושלם על העוון", תיבות אלו שכתב בשע"ת צריכות להיות אבן היסוד שלנו ביראת ה', להפנים את זה שלעזוב את ה' הוא רע ומר, ואם חלילה נעשה בן הלוא יש נקם ושלם על כך. והדגיש רבינו יונה ואמר "יבין לבבו", לא די שנדע את זה, צריך שהלב יבין, שנפנים את זה ויהשבות אל לבבך".

להתקרב לה', ולברוח מהמרחקים אותו ממנו

שיחה שנמסרה בישיבה לצעירים 'משכן ניסים' באר יעקב

א. תפקידו של האדם בעולמו ומטרת ביאתו הנה, הוא להתקרב לה', וככל שיחוש קרבה גדולה יותר לבורא הרי שהשיג את המטרה לשמה הגיע לעולם. ולכשתמצי לומר, זה הוא תפקידה ומהותה של 'ישיבה', היישיבה היא הבית שמקנה לבחורים את הדרך והכלים להתקרב לבורא ית'.

ובכדי שנתקרב אליו ית', עלינו לדעת את הדרך להגיע לכך, מה הוא הדבר שמקרב אותנו להשי"ת. התשובה לכך, כי הדרך היחידה היא ע"י לימוד התורה, התורה הקדושה מחברת ומקשרת בין הלומד לנותן התורה.

יסוד זה יש לנו ללמוד מדברי הכתוב "הוי כל צמא לכו למים" (ישעיהו נה, א), נשאלת השאלה מה המכוון במקרא זה, וכי איננו יודעים שהפתרון לצימאון הוא שתיית מים? ואף שדרשו חכמינו כי 'מים' היינו תורה (בבא קמא פב, א), עדיין גם זה טעון ביאור, כי הלוא פשוט וברור שמי שהוא צמא לדברי תורה ילך ויעסוק בתורה, ומה בא הכתוב ללמדנו בזה.

ביאר התניא (ליקוטי אמרים פרק מ) כי פירוש הפסוק הוא כך: הוי כל צמא - אם הנך צמא ומשתוקק להתקרב לה' יתברך, כפי שאמר דוד ע"ה "צמאה נפשי לאלוקים" (תהילים מב, ג), לכו למים - הרווה את צימאונך במי התורה, כי לימוד התורה הוא הדרך להתקרב אליו.

והדברים האלו מפורשים ברש"י עה"פ "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך" (דברים ו, ו), וביאר רש"י כי זה הוא המשך לנאמר קודם לכן "ואהבת את ה' אלוךך", על זה אמר הכתוב כיצד תוכל להגיע לאהבת ה' "ומהו האהבה, והיו הדברים האלה, שמתוך כך אתה מכיר בהקב"ה ומדבק בדרכיו".

למדנו מדבריו, כי הדרך להגיע להכרה מוחלטת בישמע ישראל ה' אלוךינו ה' אחד - להאמין בייחודו ית', ולקיים את מצות 'ואהבת את ה' אלוךך' - להשיג אהבתו, היא ע"י שיהיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, ונקיים בהם וישננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך, אזי נוכל להידבק בהי"ת ובדרכיו.

ב. יסוד האמונה שצריך האדם להאמין בהקב"ה מתחלק לשלושה חלקים. ראשית, להאמין שיש בורא לעולם אשר הוא בורא את כל הברואים. ועוד, שהבורא יתברך מביט עלינו ורואה כל מעשינו, אין דבר נעלם ממנו ואין נסתר מנגד עיניו. ועוד, שהבורא ית' נותן שכר לעושי רצונו ועונש לעוברי רצונו. כמאמר הכתוב "ה' בשמים הכין כסאו ומלכותו בכל משלה, ממכון שבתו השגיח אל כל יושבי הארץ, היוצר יחד ליבם המבין אל כל מעשיהם" (תהילים קג, יט), הקב"ה יושב במרומים אך משגיח ומביט על פני תבל, יודע ורואה את כל מעשינו ומחשבותינו, ואין דבר נעלם ממנו.

וכן בנוסח ברכת קריאת שמע דשחרית אנו אומרים "ברום עולם מושבך ומשפטיך וצדקתך עד אפסי ארץ", היינו שמושבו ית' הוא למעלה, ברום עולם, אך עינו פקוחה על כל מעשי בני האדם לתת לכל אחד ואחד כגמולו, והיינו - 'משפטיך' לעוברי רצונו ו'צדקתך' לעושי רצונו, 'עד אפסי ארץ' עד קצות הארץ, מסוף העולם ועד סופו.

ובא הרמב"ם ליישב את מצוות היראה על ליבנו, מאחר ורבים תמהו כיצד ניתן לחייב את האדם לאהוב את ה' וליראה ממנו, הלוא אלו רגשות הנתונות ללב, ואין זה מעשה ופעולה שניתן לצוות עליהם ולומר לעשות מעשה פלוני. על כן נתן לנו הרמב"ם את העצה והדרך המעשית להגיע לידי אהבתו ית' ויראתו, ע"י שנתבונן בבריאה ובגדלותו של בוראה, נחדיר אל ליבנו את אהבתו ויראתו.

ועוד דרך יש להכניס היראה אל קרבנו, והיא האמורה בדברי רבינו יונה הנזכרים "אנשים שאינם עורכים מחשבות להתבונן תמיד ביראת ה'", וכפי שהרחבנו בדבריו למעלה, שכאשר נלמד ונחשוב מחשבות בסוגיית יראת ה', או אז תחדור היא פנימה אל ליבנו.

התורה האריכה להשריש יסוד זה של שכר ועונש

ט. ישנם רבים הנרתעים מלעסוק בענין זה של 'יראת העונש', אך יש לנו להתבונן ולראות כיצד התורה הקדושה מאריכה ללמד אותנו את המעלה הזאת, בכדי שנסכיל להבין להנהיג את כל מעשינו מתוך ידיעה והכרה שעתידים אנו להיענש אם נעבור את פי ה'.

הנה אמרו בגמ' (סוטה יד, א) "דרש רבי שמלאי, תורה תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים, תחילתה גמ"ח דכתיב 'ויעש ה' אלוקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישים', וסופה גמ"ח דכתיב 'ויקבור אותו בגיא'". כוונתו של ר' שמלאי היא להורות עד כמה חשובה מידת החסד, שהתורה פותחת במעשה חסד שעשה ה' עם אדם וחווה, ומסיימת במעשה חסד שעשה עם משה.

ויסוד עצום זה של מידת גמילות חסדים, לימדה אותנו התורה בתיבות ספורות אלו, שמונה תיבות בפרשת בראשית ועוד שלש תיבות בפרשת וזאת הברכה, וזה מורה לנו על עוצם חשיבות המידה. אמור מעתה, כמה מלמדת אותנו התורה את העונש שמקבלים עוברי רצונו, הלוא פרשות שלמות בספר בראשית עוסקות בכך, ונתבונן בזה.

הנה מיד בפרשה הראשונה שבתורה, מספרת התורה על חטאו של אדם הראשון, והעונש המר שקיבל על כך - שנגזרה מיתה עליו ועל כל זרעו, ואילולא חטא זה היה אדם הראשון וכל יוצאי הליציו חיים עמנו עד עצם היום הזה, וגוירה חמורה זו על מה היא באה? על חטא אחד שעבר, ללמדנו עד היכן גדול עונשה של עבירה.

ומיד באותה פרשה מספרת התורה את חטאו של קין שהרג את אחיו, ונענש על כך בגזירת 'נע ונד תהיה בארץ'. ובפרשת נח מספרת על חטאם של הדור ההוא, כי מלאה כל הארץ חמס מפניהם, ונענשו על כך בעונש המבול. ורואים אנו כי מי שלא היה שותף לחטאים - הלוא הוא נח ומשפחתו - ניצל באורח נס מן המבול. וכפי שהיה מעמיד מו"ר

החלק הראשון של האמונה, והוא להאמין בהימצאות ה', הלוואי זה דבר שהבריאה זועקת מעצמה, וכפי שאברהם אבינו חכם בדעתו כאשר היה בן שלש שנים בלבד, ואמר כי אם ילך אדם במדבר ויראה בירה דולקת, היעלה על דעתו לחשוב שאין בעלים לבירה! וכך חשב על הענין, עד שהגיע להכרה בהימצאות ה' יתברך. וזהו ראשית יסוד כל האמונה.

אחר שאנו מאמינים בהימצאות ה', עלינו להפנים כי הבורא יתברך יודע ורואה כל מעשינו, ומשלם עליהם שכר וגמול. וזו היא הכוונה בתיבות "ריבון כל המעשים" שאנו אומרים בתפילה (בברכת 'אלוקי נשמה', ובישתבח' לחלק מהנוסחאות), להורות כי הבורא ית' הוא ריבונם ואדונם של כל המעשים, הוא מביט ויודע את כל הנעשה בעולם, והוא מביא את כל המעשים שנעשים בעולם כגמול על מעשי בני האדם. ולהכרה זו אנו צריכים להגיע, להבין ולחיות את המציאות הזו שכל מעשינו גלויים לפניו, ועל פיהם יקבע הבורא את גורלנו, לתת שכר טוב על המעשים הטובים, וחלילה להיפך.

ג. מאחר ומטרתה של הישיבה היא להתקרב להקב"ה באמצעות התורה הקדושה, מעתה נבין עד כמה צריכים הבחורים ליתן את דעתם להתרחק מכל חבר רע אשר עשוי להרחיק אותם מהמטרה הזו. הלוואי הרחוב מחולל כל כך, המכשירים הנוראים מסתובבים בכל פינה, וחלילה אם יהיה לבחור מהישיבה קשר עם חבר חיצוני אשר יש לו שייכות עם העולם הטמא הזה, יכול הוא להמיט עליו אסון ולנתק אותו מכל מה שרכש בישיבה, עד כדי שכל הימצאותו בישיבה תהיה לבטלה.

ההתרחקות מאותם חברים צריכה להיות מוחלטת, אין די במה שיאמר לעצמו "אין זה ענייני מה חברי מחזיק בכיסו, העיקר הוא שאני לא אסתכל במכשירים הללו לעולם". לא כן הוא, כי בחור כזה שיש לו את הטומאה הזו בהישג יד, דעותיו השקפותיו והלך מחשבותיו הפוכות בתכלית ממה שהישיבה מלמדת אותנו, הם צועדות לכיוון ההפוך מהדרך העולה בית קל המקרבת את האדם אל בוראו, והחברות עמו משפיעה לרעה. ואם חלילה יש בחור בתוך הישיבה שגפול ברשתו של היצר בענין זה, אף ממנו יש להתרחק, כי ההשפעה החמורה שהוא מסוגל להשפיע על חבריו היא עצומה, וחלילה לנו מלאבד את כל אשר רכשנו בהינף יד.

אספר לכם מעשה שהיה עמי בצעירותי, כאשר למדתי בישיבת פוניבז' למד באותה תקופה עוד בחור שהיה צעיר ממני, ובקשו ממני ראש הישיבה הגר"ג שליט"א ואחיו של החבור, שאלמד עמו מעט מידי יום בכדי להעניק לו טעם בלימוד. כי הלוואי יודעים אנו שהעיקר בלימוד התורה הוא לחוש את הטעם הטוב הטמון בה, וכאשר חשים זאת מתחדד המוח להבין נכון, ואז הדרך סלולה לעלות מעלה. לכן בקשו ממני שאלמד עמו, ואף הציעו תשלום עבור זה. אך אני סרבתי, מכיוון שבבוקר הייתי מגיד שיעור, ובצהריים היתה לי חבורותא, ואין זה מן הישרות לעזוב את החבורות ללא סיבה מספקת, ולא מצאתי את הזמן שאוכל לקיים בקשתם.

לאחר תקופה הופסק הלימוד שלי עם החבורות בצהריים, והיה באפשרותי לשוב לרעיון המקורי וללמוד עם אותו בחור. אך כאשר בררתי האם עדיין הדבר נדרש, התברר לי כי אותו בחור ירד מהדרך רח"ל, ובהמשך אף הקים ארגון שלם שמטרתו להפריד בין הבנים לאביהם שבשמים היי. כאשר שמעתי כן, במבט ראשון חשבתי אולי טעיתי במה שסרבתי, כי יתכן והיה באפשרותי להחזירו למוטב במהלך הלימוד. אך לאחר מכן הבנתי כי אדרבה, עלי לשמוח ולהודות לה' שהציל אותי מכך, כי מי ערב לי שהייתי משפיע עליו להחזירו לדרך הישר, שמא להיפך - הוא היה משפיע עלי חלילה ומשבש את דעתי בדעותיו המקולקלות.

וזאת אנו צריכים להבין, כי חברים רעים הם אסון, בכוחם להשפיע על סביבתם בדעותיהם המקולקלות, לפנות לעשות דברים המנתקים את הקשר בינינו לבורא העולם, ואם אנו יודעים על בחור כזה המסתובב בין כתלי הישיבה, חובה להודיע על כך לרבני הישיבה בכדי למנוע נזק עצום שעשוי אותו אחד להמיט של שאר התלמידים.

ד. ואם על חברים רעים הדברים אמורים, על אחת כמה וכמה יש לנו להתרחק כמטחווי קשת מהמכשירים הטמאים הנוראים, ולא להתפתות חלילה לצפות בהם אף לא לרגע קט. כל ראייה אסורה משפיעה עמוק על הנפש, ומותירה חותם לאורך שנים רבות. ודבר זה הוא פלא, הלוואי נשמתו של האדם היא כוח החיות שבו, וכוח זה יכול לסחוב עמו ראיות פסולות שראה לפני שנים רבות, ואף לאחר עשרות שנים קשה להוציא את המראות הללו מהראש.

כאשר הייתי צעיר לימים התייתמתי מאמי ע"ה והייתי סמוך על שולחנו של סבי זצ"ל. באותה תקופה למדתי בישיבה באלג'יר, וכאשר הגיע חג הפסח בקשתי מסבי שישלח לי כרטיס נסיעה ברכבת לשוב לבית, אך הוא לא רצה לשלוח, ואמר 'מה לך לצאת מכותלי הישיבה ולבוא הנה, עדיף שתישאר בישיבה'. אך הישיבה סגרה את שעריה לחג הפסח, מאחר ולא היתה להם אפשרות לקיים את המועד כהלכתו שם, על כן לא נותרה ברירה וחזרתי לביתו של סבי.

כאשר שהיתי שם, במהלך ימי החג ישבתי בחצר הבית ולמדתי, ובאחת ההזדמנויות בעת לימודי נכנס סבי לחצר ואני שהייתי שקוע בדברי הגמרא לא הבחנתי בכניסתו. כאשר ראה כן התמלא שמחה גדולה על כך, מיהר לספר לסבתי את המעשה, ואמר לה הביטי וראי כיצד הנכד שלנו שקוע בלימוד עד שלא מבחין במתרחש סביבו. ולאחר מכן ביקש ממני מחילה על שבתחילה לא רצה שאבוא לביתו. אך אני יכול כיום לומר לכם, כי אני מודה לו מכל לבי על כך שלא רצה שאבוא, והוא אכן צדק שעדיף היה לא לצאת מתחומי הישיבה, כי באותם ימים ראיתי מעט בחורים מקולקלים, והרושם שהם עשו לי נותר אצלי עד היום הזה!

ועל כן יש לנו ללמוד ולהבין עד כמה גדולה השפעה של ראייה אחת קטנה, כאשר רואים אנשים שאינם צועדים בדרך הישר הראייה הזו משפיעה עמוק בנפש. אמור מעתה כמה גדולה השפעה של צפייה במכשיר טמא, ועד כמה יכולים החברים הרעים להשפיע על מי שמתיידיד עמם.

ה. דבר נוסף יש לדעת, והוא תנאי הכרחי לעלייה בתורה, לרכוש את המעלה הנשגבה של שקיעות בלימוד. כאשר חוזרים על השיעורים שוב ושוב, ומתייגעים להבין היטב את הסברות שנאמרו בהם, ממילא הראש נהיה מונח בסוגיות אלו בכל עת, וגם כאשר הולכים ברחוב צפות במוחנו אותן הערות וקושיות.

כאשר עושים כן מקבלים טעם טוב בלימוד התורה, וכאשר לימוד התורה נעשה באופן כזה ממילא מתחדשים חידושים ונאמרות סברות חדשות. אמר לי מו"ר מרן הגרא"מ שך זצ"ל שכאשר רואים בחור שמתחיל לחדש חידושים, אפילו אם הם קטנים או פשוטים, אפשר להבין כי מתחיל לצמוח כאן אילן גדול והחידושים הללו הם הנביטה של האילן הזה.

אשריכם שזכיתם לשהות בישיבה הקדושה ולעמול בתורה, התורה מורה לנו את דרכי ה', מלמדת את מצוותיו וחוקותיו, ועל ידי זה נוכל לזכך עצמנו ולהתקרב אליו באמת. ודבר זה נרמז במה שאמר דוד המלך "במה יזכה נער את אורחו" - כיצד יוכל הנער לזכך את דרכיו, ע"י "לשמור כדברך" - לשמור את דרכי היי. יזכנו השי"ת לקיים אורחותיו וללכת בדרכיו, להתקרב אליו ולדבקה בו כל הימים.

<p>הוצאות הגיליון מרובות לתרומות נא ליצור קשר בטל' 052-7602449</p>	<p>ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכת "קול יהודי מרוקו" 0747962335 שלוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם</p>
--	--

הדברים נערכים עפ"י הבנת הכותב מתוך שיחה הנאמרת מידי מוצ"ש בבית הרב שליט"א בשעה 19:30 לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com